

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 28 oktober 2009

Mål nr

Ö 1153-08

KLAGANDE

Syskonen Carlssons Minnesfond

c/o Uppvidinge kommun

Box 59

360 70 Åseda

Ombud: Advokat SL

MOTPARTER

1. IG

2. VS

Ombud för 1 och 2: Advokat OL

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätts beslut 2008-03-07 i mål Ö 2815-07

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Syskonen Carlssons Minnesfond har yrkat att Högsta domstolen återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt handläggning.

IG och VS har bestritt ändring.

SKÄL

I december 2005 avled HC utan att efterlämna några arvsberättigade släktingar. Hos honom påträffades två handlingar betecknade som testamente. I den första handlingen, daterad den 16 april 2005, anges att all egendom ska tillfalla VS och IG. I den andra handlingen, daterad den 26 oktober 2005, anges att kvarlåtenskapen, sedan tre legat utgått, ska tillfalla en fond med benämningen ”Syskonen Carlssons Minnesfond”. Där står vidare bl.a. att fonden ska ledas av person/er utsedda av Uppvidinge kommun, som också upprättar närmare statuter för verksamheten. Den andra handlingen är inte undertecknad av vare sig HC eller några testamentsvittnen. I ett intyg från två banktjänstemän anges emellertid att HC har undertecknat ett testamente med angiven lydelse och att de har

bevittnat testamentet; det häremot svarande originalet, som skulle anförtros en av legatarierna, har emellertid inte påträffats.

Behållningen i dödsboet efter HC uppskattades till omkring tio miljoner kr, och egendomen avträdde till förvaltning av boutredningsman.

I september 2007 beslutade kommunfullmäktige i Uppvidinge att kommunen åtog sig att ta hand om beloppet i enlighet med de statuter som stipuleras i det sistnämnda testamentet och uppdrog åt kommunstyrelsen att vidta de ytterligare åtgärder som erfordras för att kommunen ska kunna hävda giltigheten av testamentet.

Syskonen Carlssons Minnesfond (Minnesfonden) har i detta mål, under åberopande av testamentet den 26 oktober 2005, väckt talan mot VS och IG med yrkande att Minnesfonden ska förklaras äga bättre rätt än VS och IG till den kvarlåtenskap efter HC som återstår sedan legaten enligt testamentet utgått. Talan har avvisats i underinstanserna.

Frågan i målet är om Minnesfonden har partsbehörighet.

Enligt 11 kap. 2 § rättegångsbalken kan bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter, vara part i rättegång. Partsbehörigheten sammanfaller sålunda med rättssubjektiviteten. De förutsättningar under vilka de privaträttsliga subjekten är erkända och kan förvärva rättigheter och

skyldigheter är reglerade i privaträtten. (Se NJA II 1943 s. 122.)

En stiftelse kan enligt 1 kap. 4 § stiftelselagen (1994:1220) förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter. I författningskommentaren anges detta innebära att en stiftelse har rättskapacitet i samma ögonblick som den har bildats (prop. 1993/94:9 s. 109).

Enligt 1 kap. 1 och 2 §§ stiftelselagen kan en stiftelse bildas bl.a. genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskils för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål; stiftelsens egendom ska anses vara avskild när den har tagits om hand av någon som har åtagit sig att förvalta den i enlighet med stiftelseförordnandet.

För stiftelsebildning fordras alltså inte bara ett förordnande om att viss egendom ska förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål utan också att någon har tagit egendomen om hand för stiftelsens räkning. Regleringen innebär en ändring av äldre rätt. Enligt denna fick en stiftelse rättssubjektivitet redan när stiftaren förordnat att viss egendom skulle förvaltas självständigt för ett bestämt ändamål och vidtagit en för honom bindande förmögenhetsdisposition till förmån för stiftelsen.

Stiftelsens förmögenhet kunde alltså utgöras av en fordran på stiftaren, manifesterad i ett överlämnat skuldebrev. Att stiftelsen då enligt allmänna sakrättsliga regler inte hade skydd mot stiftarens borgenärer påverkade inte rättssubjektiviteten (se Henrik Hessler, Om stiftelser, 1952, s. 199 f. och 1 §

lagen, 1936:83, angående vissa utfästelser om gåva samt Henning Isoz, Stiftelselagen, 1997, s. 35). I förarbetena till 1994 års stiftelselag anges emellertid att det inte är angeläget att en förmögenhetsbildning av det slaget blir omfattad av stiftelselagens regelsystem. För att detta ska bli fallet borde det undantagslöst krävas att stiftelsen utgörs av egendom som avskilts från stiftarens förmögenhet med verkan mot dennes borgenärer (prop. 1993/94:9 s. 51).

Av stiftelselagens reglering framgår alltså att en stiftelse under bildande, vilken inte fått kontroll över sådan stiftelseegendom som kräver besittningsövergång för skydd mot stiftarens borgenärer och som därför saknar rättssubjektivitet, inte kan föra talan om utlämnande av egendomen.

En stiftelse under bildande måste emellertid ha någon möjlighet att få kontroll över stiftelseegendomen, t.ex. i ett fall som är aktuellt i detta mål eller när stiftelseegendomen utgörs av ett legat som arvingarna eller de universella testamentstagarna inte vill lämna ut.

Det kan inte uteslutas att länsstyrelsens talerätt enligt 22 kap. 7 § andra stycket ärvdabalken rörande verkställande av ändamålsbestämmelse kan tillämpas även avseende stiftelser under bildande. Länsstyrelsens talerätt är emellertid begränsad till förordnanden med allmännyttigt ändamål och erbjuder således ingen generell lösning. Härtill kommer att en talan förd av länsstyrelsen inte är den mest närliggande, när stiftaren utpekat en styrelse eller en förvaltare eller någon annan att biträda vid stiftelsens bildande.

Enligt 2 kap. 25 § aktiebolagslagen (2005:551) kan ett aktiebolag inte förvärva rättigheter eller åta sig skyldigheter innan det har registrerats, och det kan inte heller föra talan inför domstol före registreringen; styrelsen kan dock för bolagets räkning föra talan i mål som rör bolagsbildningen och vidta andra åtgärder för att kräva in tecknade aktiebelopp eller andra utfästa tillskott. En sådan talan förs av styrelsen i eget namn men för bolagets räkning, varvid styrelseledamöterna blir ansvariga för rättegångskostnaderna (se prop. 2004/05:85 s. 533).

Bestämmelsen i 2 kap. 25 § aktiebolagslagen har överförs från 2 kap. 13 § första stycket i 1975 års aktiebolagslag. Motsvarande reglering finns i 2 kap. 4 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. Bestämmelsen fick dock ingen motsvarighet i stiftelselagen, vilket torde sammanhålla med att registreringen inte getts någon betydelse för uppkomsten av rättssubjektivitet (jfr Isoz, a.a. s. 40). Det utgör emellertid inget skäl mot att denna ordning skulle kunna tillämpas även i fråga om stiftelser under bildande. Med hänsyn till det praktiska behovet, och analogt med de nyss nämnda bestämmelserna, måste styrelsen eller förvaltaren för en stiftelse under bildande kunna föra talan i eget namn för stiftelsens räkning angående utfående av stiftelseförmögenheten och därmed sammanhängande frågor. Är styrelse eller förvaltare ännu inte utsedd bör detsamma gälla exempelvis den som enligt stiftelseförordnandet har att utse styrelse eller förvaltare (jfr även NJA 1984 s. 215 och Fitger, Rättegångsbalken s. 13:10 k f.).

Uppvidinge kommun, som enligt testamentet har utsetts en eller flera personer att leda stiftelsens verksamhet och att fastställa statuter för stiftelsen, har åtagit sig att ta hand om det belopp som kan komma att tillfalla stiftelsen och har utsett advokaten SL att "företräda Uppvidinge kommun när det gäller att rättsligt få testamentet från den 26 oktober 2005 förklarad som giltigt". Talan är inriktad på att stiftelsen ska komma i besittning av den stiftelseförmögenhet som kommunen anser stiftelsen vara berättigad till. Kommunen måste därmed anses vara behörig att föra denna talan i eget namn för stiftelsens räkning.

Den talan som väckts i målet har emellertid uttryckligen utformats som en talan i stiftelsens namn. Det saknas därmed förutsättningar att ta upp denna talan till prövning.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Johan Munck (skiljaktig),
Leif Thorsson, Torgny Håstad (referent, skiljaktig), Anna Skarhed och
Lena Moore
Föredragande revisionssekreterare: Miriam Kantor

	BILAGA 1 TILL PROTOKOLL	
	2009-09-09	Mål nr Ö 1153-08

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Torgny Håstad är av skiljaktig mening på sätt framgår av följande yttrande.

”Jag är ense med majoriteten t.o.m. det näst sista stycket i skälen utom i fråga om det stycke som lyder: ”Av stiftelselagens reglering framgår ... egendomen”.

Gränsen mellan rättssubjektivitet och icke-rättssubjektivitet är inte så skarp som bl.a. 1 kap. 1, 2 och 4 §§ stiftelselagen samt 2 kap. 25 § aktiebolagslagen ger intryck av. Sålunda har inbetalat aktiekapital i rättsfallet NJA 1984 s. 595 ansetts reserverat för ett icke registrerat aktiebolags borgenärer för betalning av aktiebolagets skulder. Bolaget hade alltså såväl tillgångar som skulder före registreringen, trots att detta enligt 2 kap. 25 § aktiebolagslagen skulle vara omöjligt (jfr prop. 2004/05:85 s. 1093 f.).

Ifall en blivande stiftelses styrelse eller förvaltare för talan i eget namn, alltså som part, för stiftelsens räkning angående utgivande av stiftelsekapitalet – vilket måste tillåtas – uppkommer rättskraft till förmån för stiftelsen vid bifall av talan och till nackdel för stiftelsen vid motsatt utgång; motparten kan inte väcka ny talan i samma sak, och ingen bör kunna väcka ny identisk talan till

förmån för stiftelsen. Om styrelsens eller förvaltarens talan ogillas, blir styrelseledamöterna eller förvaltaren såsom part ansvarig för rättegångskostnaderna i enlighet med 18 kap. rättegångsbalken.

Om styrelsen eller förvaltaren i stället skulle tillåtas att föra talan i stiftelsens namn, uppkommer också rättskraft till förmån respektive nackdel för stiftelsen. Vinner motparten, måste någon på stiftelsesidan bli ansvarig för rättegångskostnaderna. I analogi med 2 kap. 26 § aktiebolagslagen får här anses gälla att den som vidtar en åtgärd för en stiftelse under bildande blir ansvarig för uppkommande skulder. Skälen för detta är särskilt starka när åtgärden är tvingande för motparten, vilket är fallet när företrädaren avger ett civilrättsligt påbud eller inleder en rättegång.

De rättsliga effekterna blir således precis desamma vare sig talan förs med stiftelsen som part eller förs med styrelsen eller förvaltaren som part. Att under sådana förhållanden avvisa en talan anhängiggjord i stiftelsens namn – vilket i vissa fall kunde få till följd att företrädarna drabbades av rättegångskostnadsansvar – för att därefter tillåta reellt sett samma talan i ställföreträdarens namn vore överdrivet formalistiskt, särskilt som en stiftelse under bildande (även) i vissa andra avseende trots regleringen i stiftelselagen kan vara en juridisk person innan den fått kontroll över (hela) stiftelsekapitalet (jfr ovan nämnt rättsfall).

Hovrättens beslut bör därför ändras och den av Minnesfonden i eget namn förda talan tas upp till prövning.”

	BILAGA 2 TILL PROTOKOLL 2009-09-09	
		Mål nr Ö 1153-08

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Johan Munck är av skiljaktig mening på sätt framgår av följande yttrande.

”Jag är ense med majoriteten t.o.m. näst sista stycket i skälen. Därefter anför jag följande.

Den talan som kommunen har väckt i målet har visserligen uttryckligen utformats som en talan på den ofullgångna stiftelsens vägnar, dvs. i stiftelsens namn. Kommunen har också argumenterat för att stiftelsen i den aktuella situationen bör ha egen talerätt, en ståndpunkt som i enlighet med vad som förut har konstaterats inte kan godtas eftersom stiftelsen saknar rättssubjektivitet. Detta skulle kunna synas tala för att den på stiftelsens vägnar förda talan bör avvisas.

Att i en situation av det speciella slag som här föreligger upprätthålla en så avgörande distinktion mellan en talan som förs på en ofullgången stiftelses vägnar och en talan som förs för dess räkning får emellertid anses överdrivet formalistiskt med hänsyn till den partsliknande ställning som den ofullgångna stiftelsen under alla förhållanden får även när talan förs för dess räkning i en ställföreträdares namn. Att märka är särskilt att en dom varigenom en sådan

talans bifalls med följd att stiftelsen får ut stiftelseegendomen uppenbarligen få rättskraft till förmån för stiftelsen – som i detta läge vinner rättssubjektivitet – och inte till förmån för den eller de företrädare som fört dess talan i målet. Och även i det fallet att den talan som förs för den ofullgångna stiftelsen ogillas, kan domen sägas få rättskraft mellan denna och motparten så till vida att en talan om samma sak inte på nytt kan föras av annan företrädare för stiftelsen. En jämförelse kan här göras med exempelvis sådana fall då en god man för talan för okänd arvinge eller blivande ägare; inte heller i situationer av det slaget brukar det anses möjligt att göra en skarp åtskillnad mellan fall då gode mannen eller den som han företräder ska betraktas som part.

Den av kommunen för den ofullgångna stiftelsen instämnda talan bör därför tas upp till prövning som en talan för dennas räkning. En konsekvens av detta blir enligt allmänna processrättsliga principer att, om denna talan ogillas med följd att någon rättssubjektivitet för stiftelsen inte inträder, det ankommer på kommunen att bära rättegångskostnadsansvaret, något som denna numera för övrigt uttryckligen förklarat sig beredd att göra.

På grund av det anförda anser jag att hovrätten beslut bör ändras på det sättet att tingsrättens beslut undanröjs och att målet visas åter till tingsrätten.”